
ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37(091)–051Лубенець+37.044–022.354

Євген Антипін

ІДЕЇ НАСТУПНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ НАТАЛІ ТА ТИМОФІЯ ЛУБЕНЦІВ

У статті розглядаються ключові напрямки педагогічної діяльності Наталі Лубенець та Тимофія Лубенця щодо забезпечення реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою. Встановлено, що проблема наступності між дошкільною освітою та початковим навчанням була зумовлена неготовністю дітей до навчання в школі, а також школа не готова до прийняття дітей до навчання.

Ключові слова: *наступність, народний дитячий садок, підготовка до школи, дошкільне виховання, початкова школа*

Сучасні зміни в соціокультурному просторі вимагають переосмислення наявних підходів до організації освітнього процесу та пошуку нових, актуальних ідей його реалізації.

Дошкільна і початкова ланки освіти є фундаментом, який дозволяє вирішувати майбутні освітні завдання на всіх рівнях. Тому наступність саме цих двох елементів, є важливим компонентом функціонування системи освіти. У філософському контексті категорія *наступність* визначається як необхідний зв'язок між різними етапами розвитку, який виражається у збереженні деяких елементів цілого, чи окремих його характеристик при переході на новий етап [10].

Як педагогічна категорія, *наступність* характеризує внутрішній органічний зв'язок загального, фізичного і духовного розвитку на межі дошкільного і шкільного дитинства, внутрішня підготовка при переході від одного ступеня формування особистості до іншого [2].

Неможливим вбачається вирішення сучасних проблем наступності дошкільних навчальних закладів та початкової школи без ґрунтового історико-педагогічного аналізу минулих досягнень та внеску великих педагогів: Наталі Дмитрівни та Тимофія Григоровича Лубенців до вирішення даної проблеми.

Мета статті: за результатами історико-педагогічного аналізу з'ясувати внесок педагогів Н. Д. Лубенець та Т. Г. Лубенця в розвиток ідей наступності між дошкільною та початковою освітою.

Вирішення проблеми наступності виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку набуло розквіту в просвітницькій діяльності подружжя педагогів в період їх роботи по створенню та поширенню Київського товариства народних дитячих садків. За його заснування та затвердження статуту, Н. Лубенець була обрана – головою правління, а

Т. Лубенець – одним з членів правління [8].

Загалом виникнення такого товариства, основою діяльності якого було поширення суспільного дошкільного виховання і створення мережі народних дитячих садків, багато в чому було зумовлене, як не дивно, саме проблемою наступності між дошкільною і початковою ланками освіти. Проблема неготовності дітей до навчання в школі зумовила поширення ідеї створення закладів дошкільної освіти для всіх верств населення. І те що зараз є однією з невирішених проблем, а саме функціональна наступність, лежало в основі появи процесу взаємодії цих двох інституцій.

Вчителі школи на той час підняли питання про неготовність дітей які приходять на навчання в школу, до сприйняття та засвоєння того матеріалу і тих знань які подавалися за програмами шкіл. І саме на вирішення цього питання була багато в чому направлена педагогічна діяльність педагогів-просвітителів, – Наталі Дмитрівни та Тимофія Григоровича Лубенців.

Аналіз архівних джерел та журнальних статей того часу (зокрема «Дошкольное воспитание», «Русская школа») уможлиблює висновок про те, що питанню наступності безперечно більшу увагу приділяла Наталя Лубенець. Саме вона наполягала на важливості наступності дошкільної та початкової освіти спираючись на перше анкетування майбутніх першокласників проведене в 1912 році. Вона в своїх працях обґрунтувала необхідність існування дитячих садків як тих закладів, які мають розвивати та поширювати життєвий досвід та надавати первинних знань дітям для подальшого їх використання в процесі навчання в школі [5].

Основним засобом поширення ідей Наталі Лубенець з проблеми наступності на той час був журнал «Дошкольное воспитание» головним редактором якого була сама Наталя Дмитрівна. Тут особливої уваги заслуговує опублікований нею її ж виступ на 1му Всеросійському з'їзді з сімейного виховання «Питомцы народных детских садов в школе» [7] в якому вона розкриває проведену Товариством роботу по виявленню результатів реалізації процесу наступності. Дана робота проводилась у формі бесід та анкетування тих учителів шкіл в класах яких навчалися діти з народних дитячих садків.

У розісланих анкетах до вчителів містилися питання приблизно такого змісту:

- 1) скільки дітей з народних дитячих садків відвідували школу в період з 1903–04 років і до тепер (1913 р.);
- 2) яка кількість дітей закінчили навчальні заклади;
- 3) як склалася подальша доля тих дітей які закінчили школу;
- 4) яка кількість дітей вибула зі школи;
- 5) які причини призвели до їх вибуття;
- 6) чи простежується якась різниця між дітьми що відвідували народні дитячі садки і тими що не відвідували.

Результати були невтішними з одного боку, але розглядаючи цю проблему на сьогоднішній день повністю виправданими. Зокрема, Наталя Дмитрівна наводить такі цифри: загальна кількість дітей, що прийшли на

навчання до школи після відвідування народних дитячих садків – 630. З них: 144 – закінчили школи, 223 – вибули. Основною причиною, за якої діти вибували, вчителі називали крайню бідність, що не випадково, позаяк народні дитячі садки опікувалися переважно дітьми найбідніших верств населення [7].

Особливої уваги Наталі Дмитрівни заслужило останнє питання про відмінність дітей з народних дитячих садочків та тих, що не відвідували цих закладів. Серед позитивних, схвальних відгуків, про розвиненість, допитливість, охайність та старанність таких дітей, були і негативні звернення. В першу чергу вчителі жалілися на дітей, що навчалися в народних дитячих садках через їх надмірну активність, як у фізичному так і в пізнавальному аспектах. Діти з дитячих садків були вільні в своїх думках, проявляли інтерес до оточуючої дійсності та виражали критичність мислення, що на той час було недопустимим в школах. Такі діти часто відчували дискомфорт через відсутність безпосереднього спілкування з вчителем. Часто діти намагалися пропускати заняття в школі, тому що вбачали більше інтересу в спостереженні життя та оточуючої дійсності ніж в засвоєнні чітких, регламентованих, «сухих» знань під час уроків.

Аналіз даних результатів дослідження спонукав Наталю Лубенець до спроби узгодження позицій та ідей виховання і навчання між народними дитячими садками і школами. Проведене зібрання садівниць та вчителів шкіл висвітлило відкриту позицію упередженого ставлення більшої частини вчителів до діяльності дитячих садків.

Наталя Дмитрівна активно і свідомо підтримувала досвід Швейцарії та Америки в організації наступності дошкільних установ та шкіл, про що свідчать опубліковані нею, як головним редактором, статі в журналі «Дошкольное воспитание» [1; 3; 4; 9]. В цих статтях велика уваги приділяється використанню в роботі початкової школи окремих методів та прийомів, які використовуються в дитячих садках. Зокрема використання ігрових прийомів полегшує сприймання і дозволяє дитині довше тримати увагу, використання в роботі вчителя школи таких словесних методів, як бесіда та розповіді дітей, покращує результати в порівнянні з простим заучуванням матеріалу.

Підтримуючи ідеї закордонних колег, Наталя Лубенець зазначала, що без використання досвіду роботи дитячих садків, яка основана на психологічних особливостях дітей дошкільного віку, неможливе ефективне навчання дітей в початковій школі.

Таким чином педагог виділяла кілька ідей реалізації наступності.

По-перше, це взаємодія вчителя та учнів. Дитина має бути для вчителя не просто школярем, а перш за все людиною, яка має свої певні інтереси і не забувати, що для дитини є важливим ділитися власною життєвою інформацією.

По-друге, причиною багатьох так званих «пассовок», педагог вбачала відсутність активності в процесі навчання дітей в школі. З огляду

на те, що діти в дитячих садках звикають до активного сприйняття дійсності, для них стає неможливим отримання знань лише зі слів учителя або з написаного в підручниках. Саме тому Н. Лубенець включила використання ігрових прийомів в процесі навчання дітей в школі, адже перехід дітей з ігрової до навчальної провідної діяльності має проходити поступово і непомітно для дитини.

Третім моментом можна назвати розвивальне середовище дитячого садка та школи. В дитячому садку діти разом з вихователями намагаються створити атмосферу краси і гармонійності, при цьому розуміють цінність всього їхнього оточення, тому що самі приймають безпосередню участь в її створенні. Саме тому педагог вважала, що така робота має продовжуватися і в школі. Вона критикувала ті шкільні приміщення, які на той час переважали, в яких були тільки елементи навчального характеру: парти, стіл учителя, дошка, схеми, таблиці і т.д.

Тимофій Григорович дуже чітко бачив всі ті проблеми, які стосувалися наступності дитячих садків та школи і обґрунтував можливість створення ще одної інституції, покликаної вирішити проблеми перших двох. Такою інституцією він вбачав «дитячі осередки» [6]. Їх робота була покликана продовжити піклування про дітей з дитячих садків, а також тих дітей які не мають домашніх умов для розвитку. Така система роботи багато в чому нагадує сучасну систему позашкільного навчального закладу. Створення таких осередків звичайно певної мірою допомагає вирішити проблему наступності, але при цьому все одно залишається та сама система роботи як дитячого садка, так і школи, а це в свою чергу залишає це питання відкритим.

Враховуючі всі теоретичні та практичні досягнення борця за всезагальне навчання Тимофія Лубенця, ми можемо говорити про наступність в таких напрямках:

– Трудове виховання. Важливість здійснення трудової діяльності, Тимофій Григорович вбачав не тільки у здобутті певних виконавських навичок, але й у вихованні ціннісного бережливого ставлення до оточуючого. Тимофій Григорович був категорично проти регламентованої системи трудового навчання, яка існувала на початку 20-го століття у вітчизняних школах. Стверджуючи про важливість свідомого виконання трудових дій він також говорив про послідовність підготовчої роботи. Використання в дитячих садках таких видів робіт, як вирізування з паперу, ліплення з глини, шиття, вишивка – підготує руку та розум дитини до виконання більш складних робіт у школі, таких, як обробка деревини та виконання елементів ремісничої справи. Педагог вказував на значущість таких робіт, як праця в природі, прибирання іграшок, праця на кухні (відповідно до віку дітей), в першу чергу така діяльність має виховний вплив. Діти ростуть з розумінням важливості праці, та шанобливого ставлення до людей, що працюють.

– Навчання грамоти. Будучи в першу чергу вчителем мови, педагог виступав за необхідність навчання грамоти дітей дошкільного віку. Проте,

Тимофій Григорович суворо критикував ідеї навчання дітей в дитячих садках читанню та письму. Тут важливого змісту набувають ознайомлення дітей зі звуковим аспектом мовлення, навчанні складання розповідей за картинами, правила побудови речення. А також елементи письма: орієнтування на папері, зображення елементів букв за зразком.

– Педагог також виступав за активність в процесі навчання. Особливого значення він надавав процесу спостереження. Тимофій Григорович наголошував, що спостерігати можна і треба завжди і всюди.

Отже проблема наступності між дошкільною освітою та початковим навчанням, була зумовлена неготовністю дітей до навчання в школі. Але в процесі вирішення цієї проблеми було тим самим встановлено, що і школа не готова до прийняття дітей до навчання в школі. Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробили видатні українські педагоги-просвітителі Наталя та Тимофій Лубенці, але з огляду на те, що нажаль ця проблема залишається відкритою і на сьогоднішній день, ми можемо і маємо використовувати їх ідеї в сучасній педагогічній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Влияние детского сада на начальную школу в Америке / перевод с английского Л. Куриенко // Дошкольное воспитание. – 1911. – № 4–5.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Янжуль Е. Заимствование школой методов и принципов детского сада / Е. Янжуль // Дошкольное воспитание. – 1913. – № 4.
4. Из жизни детских садов в Америке (выдержки из книги «The kindergarten in American Education» by Nina C. Vanderwalker) / перевод Л. В. Куриенко // Дошкольное воспитание. – 1911. – № 1.
5. Лубенец Н. Д. Дошкольное воспитание и народная школа / Н. Д. Лубенец // Русская школа. – 1913. – № 11, 12.
6. Лубенец Т. Г. Детские очаги / Тимофей Григорьевич Лубенец. – Киев : [б. и.], 1911. – 13 с.
7. Лубенец Н. Питомцы народных детских садов в школе / Н. Д. Лубенец // Дошкольное воспитание. – 1913. – № 2.
8. Отчет о деятельности Киевского общества народных детских садов за 1907 г. – К. : Изд. Киевского общ. Нар. Детских садов, 1908. – 36 с.
9. Susan E. Wlow Детский сад и начальная школа / Susan E. Wlow (перевод с английского Ф. В-а) // Дошкольное воспитание. – 1916. – № 3–4.
10. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковальов, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.